

TIẾP TỤC ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC Ở CÁC TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ HIỆN NAY

Lê Minh Nguyệt

Trường THCS Lê Lợi, Phường Hà Đông, Thành phố Hà Nội

Tóm tắt: Đổi mới phương pháp dạy học ở các trường THCS: Khắc phục sức ỳ tâm lý trong đổi mới phương pháp dạy học; đổi mới cách dạy của giáo viên; đổi mới cách học của học sinh; tăng cường sử dụng các công cụ, phương tiện dạy học hiện đại, đảm bảo học liệu cho đổi mới phương pháp dạy học; cải tiến cách đánh giá kết quả học tập của học sinh.

Từ khóa: Phương pháp dạy học; đổi mới; trung học cơ sở.

CONTINUING INNOVATION IN TEACHING METHODS IN LOWER SECONDARY SCHOOLS TODAY

Le Minh Nguyet

Le Loi Lower Secondary School, Ha Dong Ward, Hanoi City

Abstract: Innovation in teaching methods at lower secondary schools focuses on overcoming psychological inertia in educational reform; renewing teachers' instructional approaches; transforming students' learning methods; enhancing the use of modern teaching tools and facilities; ensuring adequate learning resources for innovation; and improving methods of assessing students' learning outcomes.

Keywords: Teaching methods; innovation; lower secondary school.

Nhận bài: 15/07/2025

Phản biện: 18/08/2025

Duyệt đăng: 23/08/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Phương pháp dạy học (PPDH) là một trong các thành tố cấu thành quá trình dạy học. Phương pháp dạy học được coi là một thành tố, một con đường có hiệu quả để thực hiện mục tiêu dạy học đã xác định; là nhân tố có ý nghĩa quyết định đến việc phát triển tư duy, kết quả lĩnh hội kiến thức, hình thành kỹ năng hoạt động thực tiễn của học sinh (HS). Định hướng về phương pháp giáo dục ở trường phổ thông Chương trình giáo dục 2018 xác định “Các môn học và hoạt động giáo dục trong nhà trường áp dụng phương pháp tích cực hóa hoạt động của HS, trong đó giáo viên (GV) đóng vai trò tổ chức, hướng dẫn hoạt động cho HS, tạo môi trường thân thiện và những tình huống có vấn đề để khuyến khích HS tích cực tham gia các hoạt động học tập.... Theo đó PPDH ở trường phổ thông nói chung, trường trung học cơ sở (THCS) nói riêng phải phát huy được tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo trong học tập của HS; rèn luyện kỹ năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn, từ đó đem lại niềm vui, sự hứng thú học tập cho HS.

Định hướng tư duy đổi mới PPDH cho HS không có nghĩa là từ bỏ các PPDH truyền thống như thuyết trình, đàm thoại, luyện tập... mà cần bắt đầu bằng việc cải tiến để nâng cao hiệu quả các PPDH truyền thống và khắc phục những hạn chế nhược điểm của chúng. Tuy nhiên, có những phương pháp dạy và học đã sử dụng lâu trong dạy

học ở trường THCS đã tỏ ra không còn thích hợp với nội dung, hình thức dạy học mới đang đổi mới mạnh mẽ và nó cần được thay đổi, cải tiến cho phù hợp với bối cảnh mới đang có những đòi hỏi mới về mục tiêu hình thành, phát triển năng lực, kỹ năng sống của HS. Để nâng cao hiệu quả của các PPDH người GV cần nắm vững những yêu cầu và sử dụng thành thạo các kỹ thuật sử dụng phương pháp trong việc chuẩn bị cũng như tiến hành ở mỗi bài học, môn học.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khắc phục sức ỳ tâm lý trong đổi mới phương pháp dạy học

Nền sư phạm hiện đại trong đó đòi hỏi người thầy phải kiên quyết đoạn tuyệt triệt để với cách dạy truyền đạt kiến thức một chiều từ phía GV một cách đơn điệu máy móc, dù rằng việc từ bỏ một cách làm đã thành quen bấy lâu nay là không mấy dễ dàng, thậm chí không muốn thay đổi, ngại khó ngại khổ nhưng đó là mệnh lệnh của cuộc sống.

Nghiên cứu trường hợp tại Trường THCS Lê Lợi Phường Hà Đông, Thành phố Hà Nội thời gian qua cho thấy chủ trương và kết quả đổi mới PPDH đã thổi vào hoạt động sư phạm của nhà trường luồng sinh khí mới, ý thức và tinh thần đổi mới đang được lan tỏa nơi người thầy. Các thầy cô đã nỗ lực thực hiện cải tiến, đổi mới PPDH ở các mức độ khác nhau để mang lại những bài học, giờ học tốt, hiệu quả cho HS để các em hứng thú học,

tìm được niềm vui trong học tập chứ không phải đi học là bắt buộc. Thực tiễn dạy học ở nhà trường còn cho thấy khi Ban Giám hiệu có chủ trương, kế hoạch và quyết tâm, lực lượng GV đồng lòng, điều kiện đảm bảo được chuẩn bị đã tạo ra luồng sinh khí mới, những sáng kiến, cách làm mới thậm chí cả những góp ý, tranh luận, phản biện gay gắt đã tạo nên tinh thần đổi mới PPDH mạnh mẽ trong toàn trường.

2.2. Đổi mới cách dạy của giáo viên

Lâu nay trong dạy học người thầy chiếm vị trí độc tôn, truyền thụ kiến thức một chiều theo kiểu bày sẵn, trình bày chi tiết nội dung bài học; tính dân chủ, tính hợp tác trong quá trình dạy học chưa được phát huy cao. Trong bối cảnh đổi mới dạy học hiện nay, phương pháp sư phạm hiện đại không chỉ để truyền đạt kiến thức mà phải chỉ dẫn cho HS tìm thông tin, xử lý thông tin và tổ chức quản lý việc học tập của mình. Nói cách khác phương pháp sư phạm hiện đại là dạy cách học; người thầy giỏi là người tổ chức khoa học hoạt động sư phạm ở trên lớp, biết tổ chức, hướng dẫn việc học của HS. Giáo viên là người tổ chức và chỉ đạo HS tiến hành các hoạt động học tập (HĐHT) để lĩnh hội kiến thức, rèn luyện kỹ năng cần thiết, vận dụng sáng tạo kiến thức đã học vào các tình huống học tập hoặc tình huống thực tiễn. Theo đó căn cứ vào tính chất, đặc điểm của từng nội dung dạy học, GV tích cực sử dụng những cách thức gợi mở, dạy học giải quyết vấn đề, dạy học theo tình huống, thảo luận ngắn, đối thoại, phương pháp đóng vai, nghiên cứu trường hợp, dự án, bàn tay nặn bột cũng như các kỹ thuật dạy học để tăng sự tương tác với HS, phát huy tính tích cực và sáng tạo của HS.

Quá trình tổ chức, chỉ đạo HĐHT cho HS người thầy cần định hướng tư duy như phân tích, tổng hợp, khái quát hoá, phép tương tự để giải quyết vấn đề học tập; chú trọng rèn luyện cho HS biết khai thác sách giáo khoa và các tài liệu học tập, biết cách tự tìm lại những kiến thức đã có, suy luận để tìm tòi và phát hiện kiến thức mới... để dần hình thành và phát triển tiềm năng sáng tạo. Giáo viên gợi mở cách giải quyết vấn đề và chỉ dẫn HS tự học, làm bài tập qua đó họ lĩnh hội được kiến thức, hình thành, củng cố được phương pháp học tập của mình.

Trong chỉ đạo thực hiện đổi mới PPDH, hiệu trưởng chú trọng chỉ đạo tổ chuyên môn thực hiện đổi mới PPDH như: Đưa việc đổi mới PPDH thành một vấn đề thường xuyên của các buổi sinh hoạt chuyên môn nhằm giải quyết, tháo gỡ những vấn đề còn vướng mắc, nảy sinh trong quá trình đổi mới PPDH. Tổ chuyên môn quản lý đổi mới

PPDH của GV ngay từ kế hoạch dạy học, xác định các nội dung đổi mới, phân công lực lượng thực hiện cụ thể, dự kiến các yếu tố đảm bảo. Tổ chuyên môn quản lý việc đổi mới PPDH của GV có thể thông qua hình thức kiểm tra giáo án của GV, dự giờ giảng, giờ thao giảng...

Phương pháp dạy học có mối quan hệ biện chứng với nội dung dạy học, vì vậy đổi mới PPDH cần chú trọng các PPDH đặc thù bộ môn bởi PPDH cụ thể được xây dựng trên cơ sở lý luận dạy học bộ môn. Việc sử dụng các PPDH đặc thù có vai trò quan trọng trong dạy học môn học cụ thể trong chương trình dạy học cấp THCS đem lại hiệu quả cao trong việc dạy học các môn khoa học.

2.3. Đổi mới cách học của học sinh

Dạy học là quá trình tương tác giữa người dạy và người học trong đó HS cần chủ động, tích cực thực hiện các nhiệm vụ học tập do GV giao. Để đạt được điều này, trong quá trình dạy học, người GV cần động viên, khuyến khích HS học tập, tìm hiểu, khám phá từ đó tạo nên động cơ, sự ham mê, hứng thú học tập. Trong quá trình học tập HS không tạo cho mình cách học chấp nhận, công nhận kiến thức từ phía GV một cách thụ động; các thầy cô giáo cần rèn luyện cho HS thói quen học theo theo cách của mình, tự mình tìm kiếm lấy kiến thức và làm được điều này bản thân HS sẽ tạo được niềm vui, sự hứng thú học tập cho chính mình. Theo đó mỗi HS cần tạo cho mình cách học theo hướng tăng cường tương tác với GV, với bạn học, tránh tư tưởng sợ thầy mà e dè mất đi sự tự tin trong trao đổi các nội dung học tập làm cho sự dân chủ trong hoạt động sư phạm chưa được phát huy cao. Ở trường chất lượng cao như trường THCS Lê Lợi thì trong quá trình dạy học GV cần chú trọng bồi dưỡng phương pháp học tập (PPHT) tích cực cho HS để họ có thể tự học học tập và có thể coi đây là một yêu cầu sư phạm, một chỉ dấu của đổi mới PPHT của HS. Phương pháp học tập một cách tự lực đóng vai trò quan trọng trong việc tích cực hoá, phát huy tính sáng tạo của HS. Có những phương pháp chung như phương pháp thu thập, xử lý, đánh giá thông tin, phương pháp tổ chức làm việc, phương pháp làm việc nhóm; có những PPHT chuyên biệt của từng bộ môn phù hợp với đặc điểm, yêu cầu học tập một môn học cụ thể.

2.4. Tăng cường sử dụng các công cụ, phương tiện dạy học hiện đại, đảm bảo học liệu cho đổi mới phương pháp dạy học

Việc sử dụng thiết bị dạy học giúp nâng cao hứng thú học tập của HS, góp phần nâng cao hiệu quả học tập. Việc sử dụng công cụ, phương tiện

kỹ thuật dạy học giúp HS hiểu sâu về kiến thức để từ đó có thể suy nghĩ, vận dụng tạo ra cái mới; phương tiện kỹ thuật dạy học giúp thực hiện có hiệu quả các PPDH tích cực, có thể dựa vào nó để đặt ra những tình huống có vấn đề, nhằm bắt buộc HS suy nghĩ tích cực để tìm cách giải quyết, nhờ đó phát huy năng lực tư duy của HS. Trong bối cảnh của chuyển đổi số trong giáo dục không chỉ là xu hướng mà đang được triển khai mạnh mẽ ở nước ta thì việc cả GV và HS sử dụng các nền tảng số, nền tảng công nghệ như: trí tuệ nhân tạo AI, ChatGPT, Facebook... để tìm kiếm thông tin học tập. Tuy nhiên các thầy cô giáo cần đặc biệt quan tâm đến giáo dục cho HS đạo đức liêm chính trong sử dụng công nghệ, không sùng bái thái quá để trở thành nô lệ cho công nghệ thậm chí lạm dụng nó để làm những điều sai trái.

Cách dạy, cách học, cách đánh giá kết dạy học nói chung có mối quan hệ biện chứng với nhau, là hệ quả của nhau. Vậy đổi mới PPDH tất yếu dẫn tới đổi mới cách viết giáo khoa và tài liệu dạy học một cách đồng bộ mới tạo ra hiệu quả của sự đổi mới. Cần đổi mới cách viết giáo khoa đồng bộ với đổi mới PPDH; tức là viết theo hướng mở, có chứa đựng yếu tố dạy phương pháp và chỉ đạo HĐHT cho HS.

2.5. Cải tiến cách đánh giá kết quả học tập của học sinh

Tổ chức, chỉ đạo HĐHT của HS và đổi mới khâu đánh giá kết quả dạy học. Thực tiễn dạy học cho thấy, dạy thế nào thì học và thi như thế. Lâu nay trong thi cử vẫn thiên về đánh giá mức độ ghi nhớ nội dung học tập làm trọng tâm. Thời gian gần đây đề tuyển sinh vào lớp 10 trung học phổ thông ở một số môn học đã ra đề dạng mở; vì vậy, đổi mới đánh giá kết quả học tập của HS cả đánh giá bằng nhận xét định tính hay đánh giá bằng điểm cần đặt cao yêu cầu đánh giá tính sáng tạo, vốn hiểu biết, khả năng giải quyết vấn đề và vận dụng vào thực tiễn của mỗi HS và điều này phải được

chú ý thực hiện khi HS đang học chương trình THCS. Việc đánh giá kết quả và xếp loại học tập của HS trong từng học kì và cả năm học theo một trong bốn mức: Tốt, Khá, Đạt, Chưa đạt không chỉ căn cứ mục tiêu dạy học môn học mà căn cứ cả mục tiêu dạy học của cấp THCS mà GV đôi khi thực hiện chưa thật tốt. Giáo viên trong đánh giá HS cần chú trọng thực hiện yêu cầu đánh giá vì sự tiến bộ của HS, coi trọng việc động viên khuyến khích HS tiến bộ, chú trọng đánh giá quá trình học tập của HS; đánh giá bằng nhiều phương pháp, hình thức, kỹ thuật và công cụ khác nhau; không gây áp lực cho HS, GV và cha mẹ HS; không bị áp lực chạy theo thành tích.

III. KẾT LUẬN

Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ PPDH ở mọi hình thức dù dạy học toàn lớp, dạy học nhóm hay dạy học cá thể và hình thức và phương pháp thi, kiểm tra và đánh giá kết quả dạy học bảo đảm trung thực, khách quan; đổi mới PPDH cần được tiến hành thường xuyên, hơn thế nó phải biến thành hành động sự phạm hàng ngày của mỗi người thầy. Trong đổi mới PPDH vừa làm, vừa đúc rút kinh nghiệm, dẫu có sai, có lệch lạc để có quả ngọt còn hơn chẳng làm gì để rồi dẫm chân tại chỗ, đổi lấy sự an nhàn là không phù hợp với đòi hỏi của cuộc sống. Đổi mới phương pháp dạy và học luôn là một nhiệm vụ, một việc khó khăn, phức tạp diễn ra trong suốt quá trình dạy học và đòi hỏi phải đi cùng với đổi mới đồng bộ các thành tố khác của quá trình dạy học. Tuy nhiên mỗi trường THCS có điều kiện khác nhau nhưng cần biết tập trung lãnh đạo, chỉ đạo những khâu, những việc then chốt, điểm yếu của trường mình để tập trung tổ chức thực hiện. Kết quả của đổi mới PPDH không chỉ được tính bằng người thầy sử dụng nhiều hay ít các PPDH tiên tiến mà xét cho cùng còn phải đo bằng kết quả nhận thức, phát triển tư duy sáng tạo, hình thành kỹ năng cần thiết và thái độ tích cực trong học tập và cuộc sống của HS.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông - Chương trình tổng thể (ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT)*, Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2021), *Quy định về đánh giá học sinh trung học cơ sở và học sinh trung học phổ thông (ban hành kèm theo Thông tư số: 22/2021/TT-BGDĐT ngày 20 tháng 7 năm 2021)*, Hà Nội.
3. Trần Khánh Đức (2020), *Lý luận và phương pháp dạy học*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, HN.
4. Nguyễn Công Khanh (2023), *Kiểm tra đánh giá trong giáo dục*, Nxb ĐHSP, HN.
5. Trường Đại học Sư phạm Hà Nội (2018), *Tài liệu bồi dưỡng chuẩn chức danh nghề nghiệp giáo viên trung học cơ sở, hạng IV*, Nxb ĐHSP, HN.
6. Phạm Viết Vượng (2021), *Giáo dục học*, Nxb Đại học Sư phạm.